

דף נט

'אמר ליה תניתוה נתארמלו או נתגרשו מן הנשואין פסולות מן האירוסין כשרות. אמר ליה לשיייה חללה לא קמיבעיא לי דביאה היא דמשווייה חללה...' — ושמואל הוה הדברים כי סבר שלא יחלל קאי על תחילת הפסוק אלמנה וגרושה... לא יקח — הרי ש'ק'חה' זו נישואין במשמע. (עפ"י רמב"ן)

'שאני התם דכתיב יקח אשה. — הכא נמי כתיב אשה? — אחת ולא שתיים. ומה ראית...?' — יש אומרים שהרמב"ם פירש סוגית הגמרא כך: אותה 'אשה' (והוא אשה בבתוליה יקח) לא בא לרבות אלא למעט אחת ולא שתיים, שאסור לו לכהן גדול לישא שתי נשים. ומקשה 'ומה ראית' לדרוש מאם בתולה מעמיו יקח אשה לרבות אירס את האלמנה בעודו הדיוט, ומוהא אשה למעט. ותיירץ, הא אשתני גופה הא לא אשתני גופה. (עפ"י מגיד משנה איסורי ביאה יז, ג.)

וכתב שמכאן מקור דברי הרמב"ם שכהן גדול אסור לו לישא שתי נשים. ומהרש"ל דחה פירוש זה. ולדבריו צריך לפרש כמו שכתב מהר"ץ חיות (ביומא יג.). שאין איסור ממש לישא שתי נשים אלא אסור לו לעבוד ביוהכ"פ כשהוא נשוי לשתיים, הלכך אין נאה לו לישא ולגרש).

'דומיא דגרושה מה גרושה בין מן הנישואין בין מן האירוסין...' — פשוט לגמרא שגרושה שנאמר בכהן גדול אף מן האירוסין היא — רש"י מפרש משום שגרושה כולל מסתמא כל האופנים, כי אין לך ללמוד משום מקום אחר שדוקא נשואה. והתוס' מפרשים, דומיא דגרושה דכהן הדיוט שאין בו איסור בעולה, ומה לי גרושה מן הנישואין או מן האירוסין. פירוש נוסף: מפני שעיקר דין גירושין כתוב בארוסה, הלכך סתם גרושה ודאי מדבר באותו אופן. (עפ"י רש"י תענית טז.)

(ע"ב) 'מאי איריא משום בעולה תיפוק ליה דהויא לה זונה...' — ואם תאמר, היכן שמענו בדברי רב שפסולה משום בעולה ולא משום זונה, הלא רב סתם דבריו ואמר 'פסולה לכהונה' ולא פירש הטעם. ויש לומר שדברי רב מוסבים על משנתנו, בפסולי כהן גדול, ואם משום זונה הלא היתה פסולה אף לכהן הדיוט ואינו ענין למשנה שלנו (מהרש"א). והראשונים פרשו, מכך שלא אמר רב נבעלה שלא כדרכה עשאה זונה ופסולה לכהונה משמע שאין פסולה אלא משום בעולה, ולכהן גדול דוקא. (רשב"א וריטב"א)

'אי כרבי אלעזר מאי איריא משום בעולה תיפוק ליה דהויא לה זונה דהא אמר רבי אלעזר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה' — היה יכול לומר שרב אמר כרבי שמעון שמכשיר בוגרת, ולא כרבי אלעזר — אלא שמקשה לפי מה שאמר המתירן, שרב כרבי אלעזר. ועוד היה יכול לתירץ שלענין זה, שפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, רב אינו סובר כרבי אלעזר. ועוד יכול היה להעמיד באנוסה, שאין דינה כ'זונה' לפי דברי רבה לעיל (נו: ללשון אחרונה) — אלא שלא רצה לדחוק (רמב"ן).

והתוס' פרשו שבאמת רב עצמו אינו סובר כרבי אלעזר אלא כוונת המתירן שרב שאמר פסולה, לדברי רבי אלעזר קאמר. ועל כן מקשה הלא לרבי אלעזר עצמו נחשבת 'זונה' ואם כן היה לרב לומר שאסורה משום זונה.

(בתוס' אין התיחסות לשאלה האחרונה, לתירץ באונס. ושם לפי פירושם גם זה לא קשה, כי לדברי רבי אלעזר שפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, אפשר שאין חילוק בין רצון לאונס, כי לדעתו שם זנות אינו תלוי במעשה עבירה. (וכן תירץ בשו"ת דובב מישרים ח"ג ק. וכן כתב באבי עזרי (קמא) — אישות א, ד.)

וברשב"א הקשה לרבי אלעזר מדוע הוצרך ריבוי מיוחד מהכתוב לפסול בעולה שלא כדרכה, תיפוק ליה משום זונה [וכן הקשה

מהרש"א מהדו"ב]. ולא תירץ שהוצרך לבעולה שלא כדרכה באונס — משמע שפשוט לו שלרבי אלעזר נחשבת זונה אף בכגון זה. ועוד יש לסייע לזה, ממה שכתב שאין לתרץ בממאנת, כי מדאורייתא אין אלו נישואין. ומבואר מדבריו שאפילו בדרך אישות, כל שאינה נשואה לו מדאורייתא נחשבת 'זונה' לר"א. ואילו היה הדבר תלוי באיסור, הלא נראה שאין כאן איסור דאורייתא ד'לא תהיה קדשה' אף קודם שתקנו חכמים קדושין לקטנה (ויל"ע בשו"ת הריב"ש שצה שצח) — אלא מוכח שאף ללא איסור זה עשאה זונה, וא"כ הוא הדין באונס. [ואולם לאחר שתקנו חכמים קידושי קטנה, שוב אינה אסורה משום 'זונה' אף לרבי אלעזר, כי לא אמר רבי אלעזר אלא בפניו הבא על הפנויה שלא לשם אישות, וזה נחשב 'לשם אישות', ואפילו שאישות זו מדרבנן]. וצ"ע. אמנם בשו"ת הריב"ש (קצד, הובא במשל"מ) משמע שכל שבא לשם אישות אפילו אין האישות מתקיימת מצד הדין, מודה רבי אליעזר. ומ"מ יש מקום לומר שאונס שונה, שאינו לשם אישות. שו"ר כעין זה מבואר מדברי הרשב"א עצמו בהמשך (ובתשובה ח"א אלף רלא), שאף באונס לר"א עשאה זונה, אלא שלא נחית לסברא הנזכרת).

*

למה כהן גדול אסור באלמנה — בעבור שביום הכיפורים כהן גדול נכנס לפני ולפנים ומזכיר שם המפורש, ושמא היה בישראל שום אשה יפה והיה הכהן-גדול מחשב רעה על בעלה שימות בשעת הזכרה כדי שישאנה — לכך אסר כהן גדול באלמנה. (פירוש רבי חיים פלטיאל — אמור)

'... כבר נאמר לעיל שהכהן הגדול חייב להיות נשוי. איסורי כהונה של כהן גדול הם מקיפים יותר משל כהן הדייט, שהרי כהן הדייט מזהה רק על זונה, חללה וגרושה; נישואיו מורים אפוא, צניעות, קדושת כהונה, שלום וריעות הם עמודי התווך של חיי הנישואין בישראל. יתירים עליהם נישואי כהן גדול; הם מבטאים אחדות בלב ונפש, בהשקפות ובדרכי החיים של האיש והאשה. שכן כהן גדול מזהה גם על אלמנה, והוא מצווה על נערה בתולה; הוזה אומר: אשתו טרם סיגלה לעצמה את ההשקפות ודרכי החיים של איש אחר; והיא נבחרה בגיל, שבו אפילו הרהור באיש אחר טרם עלה על דעתה'. (מפירוש רש"ר הירש. ויסוד הדברים בספר החינוך רע"ב)

זוהו אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת... —

היה יכול לכתוב 'בתולה', וייתר ב' י' (בבתוליה) — לרמזו, עד י"ב שנים בתוליה שלמים. (בעל הטורים — אמור כא, ג)

דף ט

מצות לקיחת בתולה לכהן גדול
 'בוגרת ומוכת עץ לא ישא, ואם נשא — נשוי. אלמא סופה להיות בוגרת תחתיו, סופה להיות מוכת עץ תחתיו, הכא נמי סופה להיות בעולה תחתיו? קשיא' —
 מבואר בגמרא שכהן גדול, על אף שאסור לישא בוגרת ומוכת עץ, אם נשאה — אינו חייב לגרשה. לעומת זאת אם נשא בעולה (מאתר) — חייב להוציאה. ובבעולת עצמו אמר רב שחייב להוציאה, ועל כך הקשו בגמרא מה חילוק בינה לבוגרת, הלא גם היא סופה להיות בעולה תחתיו. ונשאר ב'קשיא'.
 ואף על פי כן דינו של רב לא נדחה, וכפי שפסק הרמב"ם.
 ויש לעיין בדין זה: הרי כשאמרה תורה והוא אשה בבתוליה יקח... כי אם בתולה מעמיו יקח אשה — בנוסף לבעולה ממש כלולות באזהרה זו גם בוגרת ומוכת עץ, כדברי הגמרא, מפני שאינן בתולות

ב. הלכה כרבי יוחנן, וכל המשתמרת לביאה פסולה מדבריהם — אוכלת בתרומה. והוא הדין כהגת חלוצה או שניה שנתאסרה לכהן — אוכלת. (רמב"ם תרומות ז, כג).

דף נט

צו. מה דין הנשים דלהלן לכהן גדול?

- א. אלמנה מן הנישואין או מן האירוסין.
- ב. בעולה כדרכה ושלא כדרכה.
- ג. בוגרת.
- ד. מוכת עץ כדרכה ושלא כדרכה.
- ה. נבעלה לבהמה, כדרכה ושלא כדרכה.
- ו. קדש את הקטנה ובגרה תחתיו.
- ז. אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול.

א. אלמנה לא יקח — בין מן הנישואין בין מן האירוסין. (ומן הנישואין, מלבד הלאו מתוסף עשה ד'בעולה').

ב. בעולה אסורה לכהן גדול בעשה. (והוא אשה בבתוליה יקח; כי אם בתולה מעמיו יקח אשה — ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה עשה. עפ"י רש"י להלן, רמב"ן פ' אמור, ועוד).
נבעלה שלא כדרכה — לרבי מאיר מותר, (בבתוליה — למעט). וכן הוכיח רבא מברייתא דקנס. ולדעת רבי אלעזר ורבי שמעון אסור (בבתוליה — עד שיהיו כל בתוליה קיימים, בין כדרכה בין שלא כדרכה). וכן אמר רב, לאסור, ופרשו דבריו כרבי אלעזר. (פרשו התוס', לא שרב עצמו סובר כן אלא שאמר שלדברי רבי אלעזר אסור).

[לרבי אלעזר יש בה אסור נוסף, משום 'זונה', שלדבריו פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה, מלבד בקטנה שקדשוה אמה ואחיה לאיש ומיאנה, שאינה בכלל זונה אלא בעולה].

א. הלכה שבעולה שלא כדרכה אסורה לכהן גדול. (רמב"ם איסור"ב יז, יד; ריא"ז). ומהרש"ל (יש"ש כב) חולק ונוקט להתיר, שהרי קיימא לן בבוגרת כרבי מאיר, וממילא בשלא כדרכה מותר, כמבואר בגמרא שהדינים תלויים זה בזה.

ב. בעילה בהטיה, בענין שלא השיר הבתולים — כתבו האחרונים שפסולה לכהן גדול, ובפרט לפי הפוסלים בעולה שלא כדרכה פסולה לכהן גדול. (ע' משנה למלך ושער המלך — איסור"ב יז, יג; שו"ת פרי יצחק ח"ב לט).

הערה — כתב המהרש"א שמשמע בתוס' שאינה פוסלת לכהן גדול. ובקרני ראם צדד לחלק בין נשיקה לשאר הערה. ע"ש. וכן משמע בי"ט של-שלמה כב).

ג. בוגרת — לתנא קמא דמתניתין, הוא רבי מאיר, אסורה לכהן גדול. [ואף על פי שלא ישא, אם נשא — נשוי. (רב ורבי יוחנן להלן ס)]. רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירים. (נחלקו בדרשת בבתוליה, האם בא להחמיר ולהצריך כל הבתולים או לרבות ולהכשיר אפילו מקצתן).

הלכה כרבי מאיר לאסור. ומשמע שלדעת האוסרים — מדאורייתא אסור. וכן יש לשמוע מדברי התוס' (בד"ה מהו) שפרשו נידון הגמרא בקטנה שבגרה לאסרה משום משתמרת לביאה פסולה, והלא אמרו לעיל שבפסול דרבנן הכל מודים שאינה נפסלת — ומוכת דמדאורייתא אסורה.

ד. שנינו, מוכת עץ אסורה לכהן גדול. [ואם נשא — נשוי. רב ורבי יוחנן להלן]. אבל מוכת עץ שלא כדרכה ודאי אינה אסורה, [שאם כן אין לך אשה שכשרה לכהונה גדולה שלא נעשית מוכת עץ על ידי צרור].

יש תנאים המכשירים מוכת עץ לכהן גדול. (כן משמע ברש"י ד"ה כשרה לכהונה. וכן הביא הרשב"א (בתשובה ח"ו סח) מהירושלמי שיש דעה התולה זו במחלוקת התנאים במשנתנו בבוגרת. וכן משמע שם בח"ג ססט ד"ה ומה, וכ"מ מרש"י ס. ד"ה ומוכת).

ה. נבעלה לבהמה כדרכה — אעפ"י שאין זנות לבהמה, אסורה לכהן גדול משום 'בעולה'. ולמי שמכשיר מוכת עץ, הוא הדין בבהמה. (עפ"י רש"י). וכן בדיעבד אם נשא נשוי, כדין מוכת עץ (כדלהלן ס. וכן מפורש ברי"א"ו).

נבעלה לבהמה שלא כדרכה — לדברי רב יוסף בפירוש דברי רב, אסורה משום 'בעולה', ואביי הקשה על כך, וכן אמר שמואל בשם רבי, במעשה שרבע כלב כופרי ריבה אחת מאחוריה, שכשרה לכהן גדול.

ו. רבי חייא בר יוסף שאל משמואל, כהן גדול שקדש את הקטנה ובגרה תחתיו (לדעת האוסרים בוגרת לכהן גדול), מהו — האם איסור לא יקח מתייחס לאירוסין או לנישואין. והצה שמואל לפשוט להתיר, ודחו ואמרו סברא לאסור. (וכן מסקנת הסוגיא, שאסורה. עפ"י ראשונים).

א. דוקא בגרה אחר שנתמנה להיות כהן גדול, אבל בגרה ואחר כך נתמנה — יכנס. (תוס').
ב. צריך עיון אם נעשתה מוכת עץ או בעולה אחר קדושין, האם דומה לבגרה שנשתנה גופה אם לאו. (תוס'). ויש אומרים שנעשית בעולה אינו נחשב כשינוי הגוף (עריטב"א). ויש מחלקים בין העראה לגמר ביאה. (ע"ע: אבני מלואים לג; חדושי הגר"ט — יז).

ז. אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול — יכנס. (יקח אשה. ואינו דומה לקטנה שנעשתה בוגרת — ששם נשתנה גופה, משא"כ כאן).
הוא הדין אירס בוגרת, או קטנה שבגרה, ואחר כך נתמנה להיות כהן גדול — מותרת. (תוס').

צז. א. אשה שנבעלה לבהמה — האם כשרה לכהונה?

ב. מה דינם של אתנן כלב ומחיר זונה?

א. אמר רב שימי בר חייא, ותניא נמי הכי: נבעלה לבהמה כשרה לכהונה, (ואפילו כדרכה. עפ"י רשב"א, וכ"מ ברש"י), ואף על פי שנבעלה ברצון ובת סקילה היא, (מ"מ כאשר אין עדים והתראה כשרה לכהונה. רש"י). ופירש רבא מפרזיקיא המקור לכך שאין זנות לבהמה, ממה ששינוי ש'אתנן כלב' מותר, שאם אמר אדם לזונה הילך טלה זה והבעלי לכלבי — מותר למזבח (וכדלהלן), הרי שאין זה נקרא 'זנות'.

ב. שנינו, אתנן כלב (כנ"ל) ומחיר זונה — (שהחליף זונה בטלה) — מותרים למזבח. (לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל נדר, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם — שנים ולא ארבעה).

דפים נט — ס

צח. מה דין כהן גדול באנוסת עצמו ומפותת עצמו, אנוסת חברו ומפותת חברו — לכתחילה ובדיעבד? ומה דין הולד?

כהן גדול, אנוסת עצמו ומפותת עצמו — לא ישא, ואם נשא נשוי. אמר רב הונא אמר רב: ומוציאה בגט. אלא שהועילו נישואיו לכך שאינו חייב לשלם קנס למפותתו כיון שנשא. ורב אשי הקשה על דברי רב. א. אף על פי שעלה ב'קשיא', נשאו דברי רב קיימים להלכה. עפ"י רי"ף ורמב"ם — איסור"ב יז, טו). והרי"א"ז פסק שמותר לקיימה.